

Rysové a psychodynamické přístupy – stručný přehled

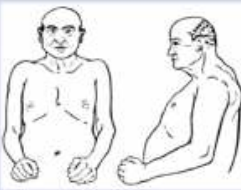
První koncepce temperamentu – vztah těla a duše

- Obrázek z roku 1792 odkazuje k mnohem starší koncepci: k Hippokratovsko – Galénovské typologii temperamentu
- 4 typy: flegmatik, choleric, sangvinik, melancholik

- Hippokrates a Galenos spojovali temperament (v zásadě typ prožívání) s převahou určité tělesné šťávy (hlen, žluč, krev, černá žluč), jejich pojetí v principu odpovídá současným poznatkům o působení hormonů a neurotransmiterů
- Lavater (z jehož knihy rytina pochází) je zastáncem odlišného přístupu ke vztahu těla a duše: zabýval se vztahem mezi fyziognomií (podobou) člověka a jeho povahou;
- současnost dává za pravdu spíše antickým „praotcům“ – na úrovni vnitřních fyziologických procesů můžeme sledovat koreláty mentálních stavů (např. hormonální aktivita ve stresu); univerzální souvislost mezi stavbou těla nebo vizáží a osobnostními rysy naproti tomu prokazatelná není

Tělesná stavba a osobnost

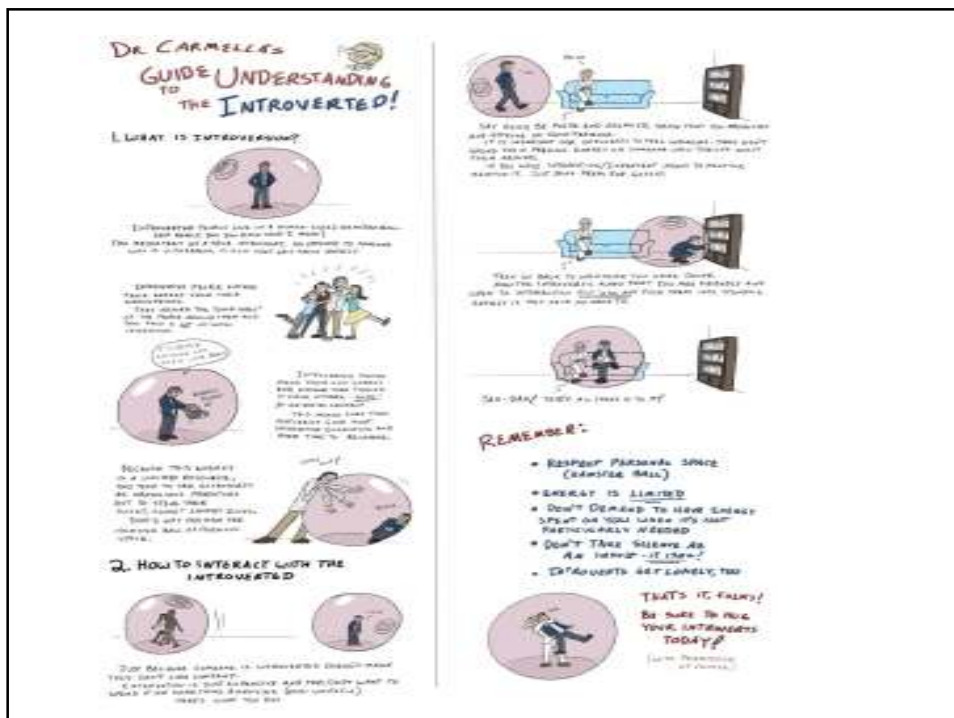
Leptosomer Typ (leptos = fein)	Athletischer Typ (athletikos = zum Wettkampf geeignet)	Pyknischer Typ (pyknos = dicht, fest)
		
Schizophrenie	Epilepsie	Depression – Manie
Schizotyphmes Temperament	Visköses Temperament	Zyklothymes Temperament

- Tradice tohoto druhu uvažování však žila a žije i v dalších koncepcích (téměř) po současnost; příkladem může být Kretschmerova typologie tělesné stavby a náchylnosti jednotlivých typů k rozdílným duševním onemocněním a obdobné typologie (např. Sheldonova)

Přednosti a nedostatky rysových přístupů

- Rysové přístupy jsou dobře etablované v současné akademické psychologii
- Pro identifikaci rysů existuje celá řada diagnostických nástrojů
- Informace o úrovni rysů umožňují předvídat chování v budoucnu (předpokládá se stabilita)
- Představují východisko pro chápání „jinakosti“ dalších lidí (rysy bývají považovány za důležitý zdroj „individual differences“; viz komiks o introvertech na dalším snímku)
- Rysové přístupy se ale obtížně vyrovnávají s tématy vývoje a změn
- Vystihují takřka výhradně „statickou“ stránku osobnosti
- Často trpí tím, že něco spolehlivě popisují, neví se však přesně, co to je (ateoretičnost),
- nebo se jedná ve skutečnosti o povrchní ukazatele (např. model Big Five jako soubor zvláště výrazných rysů bývá označován za „psychologii cizince“)
- Nebo unikají ze zřetele vztahy mezi sledovanými rysy (popis vs. vysvětlení – rysový přístup jako „psychografie“ místo „psychologie“)

Psychodynamické přístupy - východiska

- Psycho**dynamické** přístupy programově sledují dění v rámci osobnosti, vnitřní dynamiku
- Na rozdíl od popisným přístupů nepracují s osobností jako se „souborem rysů“, ale předpokládají v jejím rámci buď přímo existenci „prožitkového centra“ (self), nebo se zaměřují např. na regulační funkce osobnosti
- Za zdroje dynamiky považují vývoj, iniciativu, konflikty mezi jednotlivými psychickými strukturami nebo naopak souhru jednotlivých dílčích funkcí
- PD přístupy většinou (nikoli výhradně) navazují na psychoanalýzu, toto označení je někdy používáno jako nadřazený pojem pro PA a směry PA inspirované

V tomto kurzu představím (značně omezený) výběr – Freudovu psychoanalýzu, kognitivní aspekty Jungovy analytické psychologie, velmi orientačně teorii interakce osobnostních systému (PSI) J. Kuhla jako příklad soudobého uplatnění psychodynamických principů v psychologii mimo psychoanalýzu a s přesahy do pedagogiky

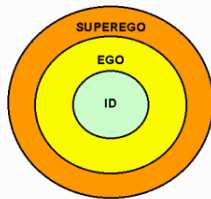
Sigmund Freud (1856 – 1939)

- „Otec“
psychoanalýzy, sledoval dynamiku
  - Vývoje
  - Úzkosti a obran proti ní
  - Konfliktů mezi psychickými instancemi (Id, Ego, Superego)

Psychoanalýza – „strukturální model“

Freud's Theory of Personality

- ID - (Latin "it"; German "ES")
  - "cauldron of seething excitement,"
  - urges; pleasure principle
  - newborns
- EGO (German for the lower case "I")
  - reality/rational principle;
  - child learns to control urges so as to get what one wants (control bladder; wait for feeding; temper)
- SUPEREGO - (German for uppercase "I")
  - Child learns about right/wrong
  - Self-punishment - guilt; feeling good

- Tento model označuje tři psychické instance, které se
  - vyvíjejí postupně (naoře Id, pak Superego, nakonec Ego),
  - řídí odlišnými principy (slasti, dokonalosti, reality)
  - ...

... a mohou se ocitát ve vzájemném konfliktu

Id:
Instincts

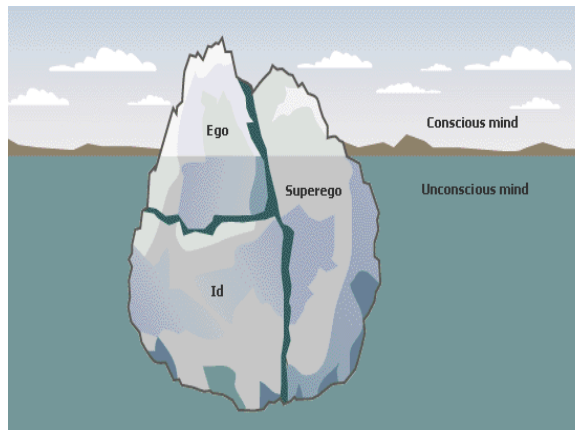
Ego:
Reality

Superego:
Morality

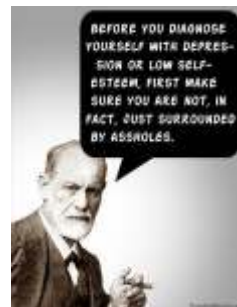
„Strukturální“ a „topografický“ model

Metafora s ledovcem lépe než s „terčem“ nebo figurkami vystihuje vztah instancí k dalšímu – „topografickému“ hledisku, kdy se rozlišuje vědomí jako oblast dostupná naší zkušenosti, nevědomí jako oblast, již nejsme schopni reflektovat, přestože nás ovlivňuje (a je naší neodmyslitelnou součástí) a popř. předvědomí – pásmo „na pomezí“, dostupné nikoli aktuálně, ale podle potřeby

Psychoanalýza – obranné mechanismy

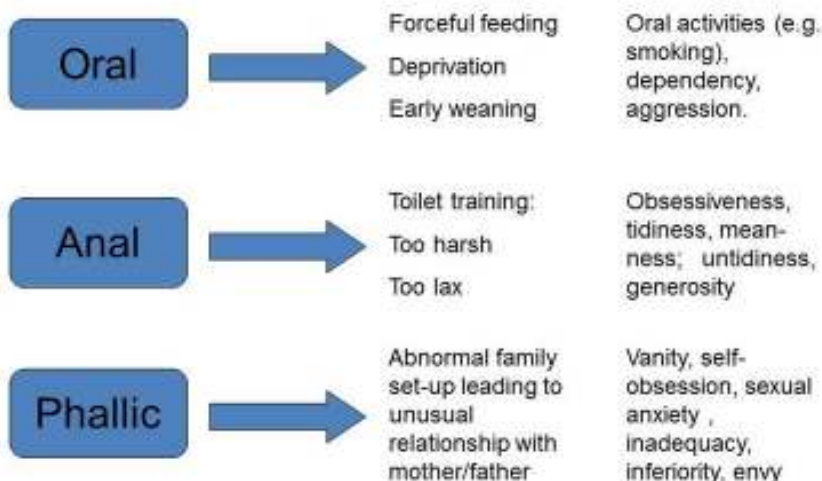
- Freud považoval za základ potíží svých pacientů vytěsněné zážitky;
- vytěsnění do nevědomí považoval za zvláštní (a základní „obránný“) mechanismus, jímž se psychika brání proti traumatickým prožitkům nebo proti úzkosti, spojené se „zakázanými“ přáními a tendencemi
- Později rozlišil další mechanismy, které se uplatňují v jednotlivých „psychoneurózách“:
  - hysterickou *konverzi*
  - obsedantní *substituci*
  - paranoidní *projekci*

Vývojový pohled na obranné mechanismy

- *Obrany sice „pomáhají“ i dospělými lidem, svůj původ ale mají v různých fázích vývoje a mohou vypovídat o fixaci v určité fázi nebo o regresi zpět do této fáze a prožívání témat odpovídajících této fázi*
- **orální fázi** (1. rok života) odpovídají mechanismy **štěpení, popření, introjekce, projekce**
- **anální fázi** (2.-3. rok) mechanismus **izolace, reaktivní formace a odčinění**
- **falické fázi** (3.-5. rok) **vytěsnění, regrese**
- **genitální fázi** (dosahována v adolescenci) mechanismus **sublimace**^[1]
- ^[1] Kocourek (1993) uvádí, že v této fázi se “funkce obran mění ve službě adaptace”.

Fixation + Adult Personality

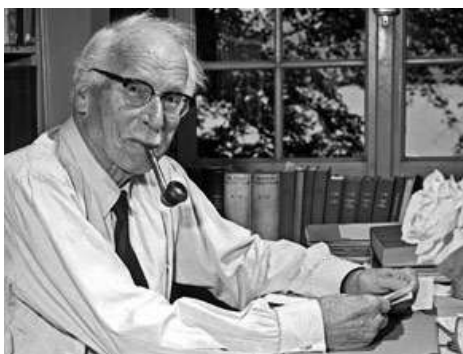

Obranné mechanismy a zralost osobnosti

- **Vaillantovo** (1994) hierarchické členění obranných mechanismů rozeznává čtyři úrovně obran:
  - **psychotické** (popření, distorze reality)
  - **nezralé/hraniční** (odehrávání, disociace)
  - **neurotické** (intelektualizace, vytěsnění)
  - **vyspělé** (sublimace, humor)
- Podle této typologie se za zralé považují ty, které jsou **zakotvené v realitě** – tj. nevedou k popírání reality ani jejímu dramatickému zkreslování

Carl Gustav Jung (1875 -1961)

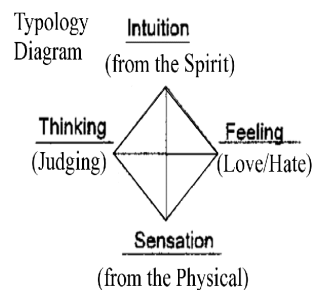

- Původně Freudův žák, později zakladatel vlastního směru - **analytické psychologie**
- Rozsáhlé dílo, mj. rozpracovával se zabýval funkcemi, které zprostředkují náš kontakt s vnější i vnitřní realitou („ektopsychické“ a „endopsychické“ funkce) – tzn. do značné míry kognitivní
- Oproti Freudovi rozšířil řadu koncepcí včetně motivace – více docenil roli aspirací, směřování do budoucna

Assumption	Jung	Freud
Nature and purpose of the libido.	A generalize source of psychic energy motivating a range of behaviors.	A source of psychic energy specific to sexual gratification.
Nature of the unconscious.	A storehouse of repressed memories specific to the individual and our ancestral past.	A storehouse for unacceptable repressed desires specific to the individual.
Cause of behavior.	Past experiences in addition to future aspiration.	Past experiences, particularly in childhood.

Kognitivní funkce

- **vnímání** spočívá v „uvědomování si zevních faktů, jež jsou... dány pomocí... smyslů... – říká..., že něco je: neříká..., co to je...“;
- **myšlení**... říká, co je věc...;
- **cítění** nás informuje pomocí citových odstínů o *hodnotách* věcí...;
- **intuice** je jakýsi druh vnímání, které nejde přesně přes smysly, ale jde cestou nevědomí...“ (Jung, 1992, s. 22-25).
- Jung předpokládal antagonistické vztahy mezi dvojicemi funkcí (cítění a myšlení jako racionální funkce, vnímání a intuice jako funkce iracionální) a podíl jednotlivých funkcí (spolu s introvertním nebo extravertním zaměřením) považoval za individuálně charakteristický v typologickém smyslu. Na toto pojetí později navázal J. Kuhl v rámci své teorii interakce osobnostních systémů (PSI – viz samostatná prezentace).

- ...obrázek poněkud zjednodušuje vztah mezi extravertí/ introvertí a kognitivními funkcemi, dobře však vystihuje:
  - souhru mezi funkcemi,
  - jejich funkční specializaci
  - motivované směřování

